

Asia: VN/27263/2023

Lausuntopyyntö nuorisorangaistussäätelyn kehittämistä koskevasta työryhmämietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Nuorisorangaistussäätelyn kehittämistä koskeva työryhmämietintö ja siinä tehdyt ehdotukset koskien nuorisorangaistuksen aseman selkiyttämistä seuraamusjärjestelmässä ja nuorisorangaistuksen käytön lisäämiseksi ovat kannatettavia ja perusteltuja. Lisäksi ne ovat tärkeitä myös lasten edun ja oikeuksien näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että työryhmämietinnön ehdotukset vahvistavat lapsen etua ja oikeuksia rikosseuraamusjärjestelmässä, koska ehdotukset tähtäävät siihen, että jatkossa alaikäisen lapsen yksilöllinen tilanne voitaisiin ottaa entistä paremmin huomioon seuraamuksen sisältöä määritettäessä, kuten esimerkiksi alaikäisen opiskelun tukeminen ja alaikäisen päihde- tai riippuvuushoitoon osallistuminen osana rangaistusta. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä, että ehdotettuja muutoksia on työryhmämietinnössä tarkasteltu sekä myönteiseltä että kriittiseltä kannalta.

Yleistä

Lapsia ja nuoria koskevissa kansainvälisissä velvoitteissa erityisen suojelun kohteena ovat alaikäiset alle 18-vuotiaat lapset. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Tämä velvoite koskee näin ollen niin lainsäätäjää, poliisia, sosiaalihuollon viranomaista kuin tuomioistuimiakin. Lapsen erityinen asema rikosoikeusjärjestelmässä on tunnustettu kyseisen sopimuksen artikkelissa 37 ja sitä koskien on YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24). Lapsen oikeuksien sopimuksen 40 artikkelissa tunnustetaan jokaiselle lapselle, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, oikeuden tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan sekä ottaa huomioon lapsen iän ja pyrkimyksen edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan ja rakentavan roolin omaksumista yhteiskunnassa.

Alaikäinen rikoksentekijä lastensuojelussa ja rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä

Alaikäisen tekemä rikos voi johtaa myös lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden käynnistymiseen. Alaikäisen vakava ja toistuva rikoskäyttäytyminen voi olla peruste myös lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle (LsL 38 §, LsL 40 §:n 1 mom. 2 kohta ja 2 mom. 1 ja 2 kohta). Suomessa alaikäisten rikoskäyttäytymiseen puututaan lähtökohtaisesti sekä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän että lastensuojelun keinoin, ja näiden järjestelmien piirissä on usein samoja lapsia. Järjestelmät eroavat toisistaan siinä, että lastensuojelun toimenpiteet eivät ole koskaan rangaistusluonteisia seuraamuksia tehdystä rikollisesta teosta, vaan lastensuojelun tarkoituksena on muun ohella turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun (LsL 1 §.) Lastensuojelun toimenpiteiden lähtökohtana on lain 4 §:n periaatteet sekä ennen muuta lapsen edun, lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen.

Eduskunnan käsittelyssä on paraikaa hallituksen esitys (HE 149/2025 vp.) lastensuojelulain uudistuksista, joka sisältää myös ehdotuksen uudesta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta, jonka tavoitteena on katkaista alaikäisten rikoskierteet nykyistä vaikuttavammalla palvelulla. Palveluun voitaisiin sijoittaa 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, jos palvelu arvioidaan välttämättömäksi alaikäisen suojelemiseksi omaa ja/tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä. Kuntouttava suljettu laitospalvelu asemoituu lastensuojelussa viimesijaiseksi sijaishuollon muodoksi.

Vaikka rikosseuraamusjärjestelmä ja lastensuojelu ovat toisistaan riippumattomia, ehdotus uudesta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta kytkeytyy kuitenkin siltä osin myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään, että lastensuojelutoimenpiteet, erityisesti alaikäisen rikosentekijän sijoitus lastensuojelulaitokseen, tulee ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä. Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon myös alaikäisen rikosentekijän mahdollinen sijoitus lastensuojelulaitokseen. Säännöksen esitöissä on täsmennetty, että lastensuojelulaitossijoitus tulee ottaa huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena on ohjata seuraamusvalintaa järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja valvonnalla tehostetun ehdollisen vankeuden keinot voivat saada yhdessä aikaan vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden (HE 215/2014 vp, 89). Rikoslain 6 luvun 9 §:ään ehdotetaan nyt lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka tarkoituksena olisi kiinnittää huomiota siihen, että alle 18-vuotiaana rikoksen tehneiden kohdalla ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisen harkinnan ohella lajivalintaharkinnassa tulisi säännönmukaisesti huomioida myös nuorisrangaistuksen soveltuminen. Uusi 3 momentti ei vaikuttaisi kuitenkaan 1 ja 2 momentissa säädettyyn harkintaan ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus on erityinen nuorille suunnattu rikosseuraamus, joka on mahdollinen ainoastaan, mikäli rikos tai osa rikoksista on tehty alle 18-vuotiaana (RL 6:10a). Työryhmämietinnössä ehdotetaan, että nuorisorangaistuksen enimmäiskesto pidennettäisiin yhdestä vuodesta kahteen vuoteen, jotta nuorisorangaistus tulisi laajemmin harkittavaksi seuraamukseksi erityisesti ehdollisen vankeuden vaihtoehtona. Vaikka ehdotetulla muutoksella voidaan katsoa olevan rangaistusjärjestelmää ankaroittava vaikutus 15–17-vuotiaiden kohdalla, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö kuitenkin kannattaa tätä muutosta, koska nuorisorangaistukseen sisältyy myös kuntouttavia ja hoidollisia elementtejä, ja näiden osuutta ehdotetaan vahvistettavaksi nykyisestä. Näin ollen pidennetyllä kestolla ja rangaistuksen velvoittavuudella saattaa olla aiempaa enemmän

vaikuttavuutta erityisesti vaikeimmassa tilanteessa olevien alaikäisten osallistamisessa yhteiskuntaan ja rikoksettomaan elämäntapaan.

Nuorisorangaistuksen käyttöedellytyksiä ehdotetaan myös laajennettavaksi, ja jatkossa se ehdotetaan soveltuvaksi tapauksissa, joissa rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisemmat rikokset puoltaisivat nuorisorangaistusta ja ehdollista vankeutta yksin olisi pidettävä riittämättömänä rangaistuksena. Seuraamusselvityksen laatimista koskevia säännöksiä ehdotetaan myös selkiytettävän niin, että seuraamusselvitykseen lisättäisiin säännönmukaisesti arvio siitä, onko rikoksen tehnyt alle 18 -vuotias nuori nuorisorangaistukseen sisältyvän intensiivisen tuen tarpeessa. Nuorisorangaistukseen sisältyvää työelämään tutustumista ja työn tekemiseen perehtymistä ja opintoihin ohjaamista ehdotetaan myös lisättävän. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset pyrkivät muun ohella edistämään entistä vaikuttavammin alaikäisen rikoksen tekijän sosiaalista integraatiota yhteiskuntaan ja estämään uusintarikollisuutta. Kuten työryhmämietinnössä todetaan, muutoksilla voidaan katsoa olevan erityisesti kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien 15–17-vuotiaiden tilannetta parantava vaikutus. Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa vahvasti kaikkia ehdotettuja muutoksia nuorisorangaistusta koskien.

Niemi Veli-Mikko
Sosiaali- ja terveysministeriö

Peltorinne Johanna
Sosiaali- ja terveysministeriö